

Mensenrechten

Mensenrechten zijn die rechten die onafscheidelijk verbonden zijn aan alle mensen, ongeacht nationaliteit, herkomst, huidskleur, geslacht, seksuele oriëntatie, leeftijd, taal, religie, of elke andere status (beginsel van non-discriminatie). Hierom zijn mensenrechten universele rechten.¹

Deze rechten zijn onvervreemdbaar, en kunnen dus niet weggenomen worden (behalve in bepaalde situaties als het juiste proces gevolgd is). Daarnaast zijn deze ook ondeelbaar en onderling afhankelijk, wat betekent dat het ene recht niet volledig kan worden beleefd als andere ontbreken.

Zowel historisch gezien als in de hedendaagse samenleving worden mensenrechten genegeerd en geschonden. Voorbeeld hiervan zijn de verschillende Europese totalitaire regimes van de twintigste eeuw.

Mensenrechten worden beschermd door middel van internationale mensenrechtenwetgeving, zowel door de Verenigde Naties als op meer lokale schaal. Die eerste was ook de eerste organisatie die de fundamentele rechten van de mens heeft uitgeschreven. Dit was de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens en is aangenomen tijdens Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in Parijs op 10 december 1948. Het gevoel voor de noodzaak van deze tekst kwam voort uit de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog, om dit soort wrede daden nooit meer te laten gebeuren. Hierbij kan dus eenzelfde ontwikkeling gezien worden als bij de Genocideconventie, die in hetzelfde jaar getekend werd.

De verklaring begint als volgt: “Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren” (Artikel 1, UVRM). Dit is hoe de rechten van elk mens wordt bevestigd. Door het einde van de oorlog en de schok van de informatie die dit meebracht bij het publiek, groeide de noodzaak om mensen als individuen te beschermen. Het is hierbij belangrijk dat de openingszin van de Verklaring refereren naar het beginsel van non-discriminatie door het in te luiden met “alle mensen”.

¹ We noemen hier het universalisme-relativisme debat. Aan de ene kant beweren de universalisten dat mensenrechten universeel zijn, terwijl aan de andere kant de relativisten juist beweren dat dit niet mogelijk is door cultuurverschillen. Zij beweren dat deze verschillende contexten het onmogelijk maken één lijst met universeel gewaardeerde rechten te maken. Volgens deze relativisten is de universele lijst dus een weergave van een bepaalde (westerse) gedachtegang die gebruikt kan worden als hulpmiddel binnen het neokolonialisme en cultureel imperialisme.



In het eerste deel van de Verklaring (artikels 1-21) worden “eerste generatie” of civiele en politieke rechten genoemd. Hieronder vallen: het recht op gelijkheid, vrijheid van discriminatie, het recht op leven, vrijheid en persoonlijke veiligheid, vrijheid van slavernij, vrijheid van mishandeling en wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of straf, het recht op eerlijk bescherming van de wet, vrijheid van willekeurige arrestatie, opsluiting of verbanning, recht op een eerlijke en openbaar onderzoek, vrijheid van willekeurig belemmeren van privacy, vrijheid van beweging, recht op het zoeken van asiel, recht op nationaliteit, recht tot huwen en het beginnen van een familie, recht op eigendom, vrijheid van gedachten, geweten en religie, vrijheid van mening en expressie, vrijheid voor vredige bijeenkomst en vereniging, recht om deel te nemen aan het bestuur.

Het volgende deel (artikels 22-27) van de Verklaring houdt zich bezig met de “tweede generatie” of de economische en sociale rechten: recht of sociale zekerheid, recht op werk, recht op rust en vrije tijd, recht op eten, kleding, huisvesting, medische zorg en sociale diensten, recht op onderwijs, recht om mee te doen in het culturele leven van de gemeenschap.

Binnen de structuur van de Verklaring kunnen belangrijke verschillen tussen ideologische visies op de betekenis van vrijheid en rechten gezien worden. Om tot deze lijst met universele rechten te komen zijn vertegenwoordigers met verschillende juridische en culturele achtergronden vanuit de hele wereld samen gekomen. Twee visies die hier met name tegenover elkaar stonden waren het westerse politieke en economische systeem (voornamelijk gerepresenteerd door de VS, Groot-Brittannië en Frankrijk) en het socialistische systeem(gerepresenteerd door de Sovjet-Unie).

De UVRM is een richtlijn waarin de gemeenschappelijke prestatienorm wordt omschreven, maar deze is niet juridisch bindend. Toch worden sommige van deze normen nu gezien als gewoonterecht. Daarnaast zijn velen hiervan opgenomen in internationale en regionale verdragen voor mensenrechten, waardoor staten de mensenrechten moeten respecteren, beschermen en vervullen.

Er zijn veel documenten en verdragen opgesteld op internationaal niveau, via het systeem van de Verenigde Naties, net als op regionaal niveau, door bijvoorbeeld de Raad van Europa, de Organisatie van Amerikaanse Staten, de Afrikaanse Unie en de Arabische Liga. Op het niveau van de VN bestaan er twee internationale verbonden met betrekking tot civiele en politieke rechten en tot economische, sociale en culturele rechten (1966)² en daarnaast nog

² De rede voor twee verbonden in plaats van een is wederom het ideologische verschil tussen de Westerse en Socialistische delegaties



verschillende specifieke verdragen zoals: de voorheen genoemde Genocideconventie (1948), de Vluchtelingenconventie (1951), Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (1965), de Apartheidconventie (1973), Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (1979), VN-antifolterverdrag (1984), Verdrag inzake de rechten van het kind (1989), de conventie voor de rechten van de immigrant (1990), het verdrag tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad (2000), het verdrag tegen mensenhandel (2000), conventie inzake rechten van personen met een handicap (2006) en het Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (2006).

Op regionaal niveau kunnen ook een aantal verdrag genoemd worden, zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (1950) en het Europees Sociaal Handvest (1961), Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (2000), het Verdrag van San José (1969), het Afrikaans handvest voor mensenrechten en volkeren (1981), en het Arabisch Handvest over Mensenrechten (2004).

Net als in het internationale geval zijn ook op het regionale niveau verdragen omtrent specifieke onderwerpen als nationaliteit, mensenhandel, mishandeling, gedwongen verdwijning, discriminatie tegen mensen met een handicap, vrouwenrechten en geweld tegen vrouwen, en de rechten en welzijn van het kind.

Ondanks het feit dat er meerdere verdragen zijn waarin de wettelijke verplichtingen zijn vastgelegd voor individuele staten om zich aan te houden, met sommige daarvan geratificeerd door driekwart van alle landen in de wereld, zijn er nog steeds veel problemen met de handhaving van deze normen.

Ten eerste is een staat pas gebonden aan een verdrag als deze is geratificeerd, en dat kan soms jaren duren. Daarnaast zijn er landen die bepaalde verdragen wel getekend maar nog niet geratificeerd hebben. Een voorbeeld hiervan is dat de VS zowel de Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie als het Verdrag inzake de rechten van het kind nog niet geratificeerd hebben.

Verder kan het ook nog zo zijn dat een staat wel aanwezig is bij een Verdrag, maar dat zij bepaalde terughoudendheid hebben op een specifiek aspect. Zolang dit niet de essentiële functie van het verdrag tegenspreekt kan het hierdoor zijn dat het ook niet juridisch vastgelegd wordt in dat land. Het probleem hiermee is dat sommige van de aarzeling over de verdragen door staten voort komt uit tegenstrijdigheid met nationale wetten, cultuur, traditie of religie. Daarnaast kan deze terughoudendheid soms zo groot zijn dat het niet gelimiteerd kan worden tot een van de artikelen maar veel breder is over het hele verdrag.



Elk verdrag heeft een eigen commissie binnen de VN, die nagaat of het verdrag ook werkelijk nageleefd wordt. Deze commissie bestaat uit onafhankelijke experts, wiens rol uit twee onderdelen bestaat. Ten eerste maken zij een interpretatie van de betekenis van het verdrag en maken daaruit algemeen commentaar. Aan de andere kant houden zij toezicht over de uitvoering van het verdrag aan de hand van verschillende hulpmiddelen (klachten, periodieke rapporten van lidstaten en vragen). Dit resulteert altijd in een aanbeveling aan de betrokken staat. Verdragsorganen geven de “concluderende observaties” uit, die niet juridisch bindend zijn en vaak ook weinig aandacht krijgen. Dit zorgt voor een onstandvastigheid tussen de vele normen die mensenrechten beschermen en aan de andere kant een gebrek aan toezicht.

Dit is anders in het geval van de Europese Unie. Hier is het Europees Hof voor de Rechten van de Mens opgezet door de het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, waar mensen die binnen hun nationale rechtsspraak geen oplossing kunnen vinden dat Europees niveau kunnen doen. Maar dit hof heeft een hele grote achterstand in zaken.

In conclusie, internationale mensenrechten wetten geven een wereldwijde standaard om de fundamentele rechten van de mens te beschermen, maar het is moeilijk om deze regels te vertalen naar de praktijk en de mechanismen om deze te waarborgen zijn nog altijd zwak. Dit heeft als resultaat dat nog steeds, 70 jaar na de afkondiging van de Universele Rechten van de Mens, de meeste van deze rechten niet gewaarborgd worden. Een betrouwbaar systeem voor sancties tegen het schenden van mensenrechten is nodig, naast dat supranationale rechtelijke instituties deze handhaven voor de effectiviteit van de mensenrechten.

Naast de officiële kanalen waardoor mensenrechten al beschreven zijn, wordt dit ook gedaan door maatschappelijke organisaties zoals NGO's (bijvoorbeeld: Human Rights Watch, Amnesty International en Artsen zonder grenzen). Het werk wat zijn doen bestaat enerzijds uit onderhandelen met overheden en internationale organisaties en aan de andere kant uit het verzamelen van informatie over gevallen van overtreding van mensenrechten om vervolgens bewustzijn te creëren bij de internationale gemeenschap. Dit helpt mensen meer kennis te geven over hun eigen rechten en vrijheden.

Discriminatie

Discriminatie doet zich voor wanneer individuen in dezelfde situatie op een andere manier worden behandeld op grond van hun etniciteit, herkomst, geslacht, seksuele oriëntatie, taal, cultuur, religie, politieke opvattingen, handicap, leeftijd en zo verder.

“Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren” (Artikel 1, UVRM).”



“Eenieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze Verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status” (Artikel 2, UVRM).

Het non-discriminatieprincipe is aanwezig in de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, bekendgemaakt door de VN algemene vergadering in Parijs op 10 december 1948, alsook in alle grote verdragen omtrent mensenrechten. Het staat ook centraal bij een aantal van de verdragen van de VN, zoals het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (1965) en het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (1979).

Discriminatie kan worden onderverdeeld in een directe en indirecte vorm. Deze eerste vorm is het makkelijkst te herkennen. Er is hierbij sprake van opzettelijke uitsluiting van een persoon of groep (bijvoorbeeld wanneer sollicitaties van immigranten geweigerd worden). De tweede vorm is lastiger te bewijzen en gebeurt wanneer een voorziening of beleid, dat neutraal lijkt te zijn, zo gevormd wordt dat het negatieve effecten kan hebben (zoals bijvoorbeeld een minimale lengte om bij de politie te kunnen, waardoor minder vrouwen dan mannen zich hier kunnen aanmelden).

Discriminatie is een ernstige schending van de mensenrechten en kan er daarnaast ook andere aspecten van de mensenrechten ondermijnen, zoals bijvoorbeeld het recht op gezondheid, onderwijs, werk, te trouwen en een gezin te stichten, vrijheid van meningsuiting, geloof en in het ergste geval het recht om te leven.

Ook consequenties van discriminatie kunnen een directe en een indirecte vorm aannemen. De directe consequenties gaan de gediscrimineerde mensen persoonlijk aan, terwijl de indirecte consequenties neerkomen op de gehele samenleving. Dit komt omdat mensen die gediscrimineerd niet hun volledige potentie kunnen bereiken en dus geen actieve burgers kunnen zijn.

Discriminatie is verbonden aan intolerantie, waarbij bepaalde categorieën worden gezien als “de andere” of als “iets anders”, bijvoorbeeld door etniciteit, religie of seksuele oriëntatie, en dit wordt gezien als grond om de ander niet te respecteren. Intolerantie kan ook leiden tot haat, wat zich op verschillende manieren gewelddadig kan manifesteren, van psychologisch geweld tot moord.

Historisch gezien zijn er altijd bevolkingsgroepen geweest die last hebben gehad van discriminatie. Een sterk voorbeeld hiervan is de Jodenvervolging in de Tweede Wereldoorlog.



Het doel van de racistische nazi ideologie was om alle Joden en andere “inferieure mensen” te vernietigen.

Dit wil niet zeggen dat er in de huidige samenleving geen sprake meer is van discriminatie. Nog steeds worden dagelijks miljoenen mensen gediscrimineerd over de hele wereld, ongeacht of het democratische of Europese landen zijn of niet. In Europa is zelfs een oplaaiing van intolerantie, haatmisdaden, en gevallen van discriminatie en geweld te zien. Denk hierbij bijvoorbeeld aan hoe migranten en vluchtelingen behandeld worden, of de discriminatie tegen minoriteiten als de Roma, homoseksuelen en gehandicapten. Wat wel te zien is, is dat dit dezelfde groepen zijn die ook slachtoffers waren tijdens voormalige Europese totalitaire regimes.

Stigmatisatie en uitbanning zijn wijsd verspreid in de hedendaagse samenleving, die doordrongen is van haat en angst. De consequentie hiervan is dat een gebalanceerde en duurzame ontwikkeling belemmerd wordt. Seksisme, homofobie, xenofobie, Romafobie en Islamofobie zijn belangrijke voorbeelden van doordringende vormen van discriminatie en dus ernstige uitdagingen voor de beschermen van mensenrechten en een inclusieve groei van de samenleving.

Vrouwen, LHTB mensen, mensen die onderdeel uitmaken van etnische en religieuze minoriteiten zouden zonder discriminatie moeten bezitten over alle mensenrechten.

Verder is te zien dat discriminatie en intolerantie voort komen uit stereotypes, vooroordelen en een gebrek aan kennis. Dit maakt dat onderwijs en informatieve campagnes centraal staan bij het ontwerpen en van plannen om discriminatie, intolerantie en hun consequenties te bestrijden. Alleen zo kan de huidige houding naar “diversiteit” in Europa veranderd worden van iets negatiefs naar iets positiefs waarbij exclusie wordt verbannen en in plaats daarvan sociale inclusie wordt gepromoot.

